

УДК 355.1:636.7:159.9

DOI 10.37000/abbsl.2026.120.17

Анатолій Сабодаш,

викладач кафедри забезпечення державної безпеки

Національна академія Національної гвардії України м. Харків, Україна,

ORCID ID:0009-0001-0267-6405

email: aasabodash@gmail.com

Ігор Ніколенко,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри генетики, розведення та годівлі сільськогосподарських тварин

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна,

ORCID ID:0000-0002-8581-4569

e-mail: igor.nikolenko.87@ukr.net

Світлана Косенко,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри технології виробництва та переробки продукції тваринництва

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна,

ORCID ID: 0000-0002-2946-6010

e-mail: kosenkosu@ukr.net

Олег Головань,

кандидат військових наук, доцент, начальник кафедри забезпечення державної безпеки

Національної академії Національної гвардії України, м. Харків, Україна,

ORCID ID: 0000-0002-7290-8021

e-mail: oleggolovan@ukr.net

Денис Скорик,

викладач кафедри забезпечення державної безпеки

Національної академії Національної гвардії України м. Харків, Україна

ORCID ID: 0009-0007-3171-2069

e-mail: skorikdenis229@gmail.com

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Анотація

Здійснено комплексний науково-методичний аналіз каністерапії як допоміжного напрямку функціонального використання службових собак у системі психологічного забезпечення та реабілітації військовослужбовців Національної гвардії України. Розкрито

теоретичні передумови інтеграції каністерапії у відомчу практику сил безпеки та оборони з урахуванням специфіки службово-бойової діяльності, високої інтенсивності психоемоційних навантажень та особливостей адаптаційних процесів особового складу в умовах тривалого стресового впливу.

Обґрунтовано психоемоційні та психофізіологічні механізми позитивного впливу взаємодії людини із собакою, зокрема ефекти емоційної стабілізації, зниження рівня тривожності, нормалізації функціонального стану нервової системи та підвищення адаптаційних можливостей військовослужбовців. Визначено роль службової собаки як специфічного соціально-психологічного чинника, здатного виступати елементом емоційної підтримки, каталізатором комунікативної активності та фактором формування позитивного психологічного фону в реабілітаційному середовищі.

Особливу увагу приділено критеріям відбору службових собак для терапевтичної взаємодії, включаючи поведінкові, психофізіологічні та ветеринарно-санітарні показники [3; 6]. Систематизовано вимоги до спеціальної підготовки собак, що передбачає формування стабільних моделей врівноваженої, прогнозованої та соціально орієнтованої поведінки в умовах підвищеної варіативності зовнішніх подразників. Окреслено організаційні засади застосування каністерапії у підрозділах Національної гвардії України, зокрема принципи міждисциплінарної взаємодії кінологічних, психологічних та медичних служб.

Висвітлено безпекові та етичні аспекти використання службових собак у реабілітаційних заходах, акцентовано на необхідності дотримання регламентованих режимів навантаження, контролю функціонального стану тварин та забезпечення безпеки учасників терапевтичного процесу. Доведено перспективність каністерапії як складової комплексних програм психологічного відновлення та реадaptaції військовослужбовців після впливу бойових стрес-факторів, що відповідає сучасним підходам до вдосконалення системи морально-психологічного забезпечення у військових формуваннях.

Ключові слова: каністерапія, службові собаки, психологічне забезпечення, реабілітація, військовослужбовці, стрес, Національна гвардія України.

Вступ. Службово-бойова діяльність підрозділів Національної гвардії України здійснюється в умовах підвищеної складності, невизначеності та постійного впливу стресогенних факторів. Виконання завдань за призначенням, пов'язаних із ризиком для життя, високою відповідальністю, тривалими психофізичними навантаженнями та емоційною напругою, об'єктивно формує значне навантаження на психіку військовослужбовців [1; 7]. Участь у бойових діях, чергування в районах із нестабільною безпековою ситуацією, наслідки втрат, поранень і тривалої дії бойового стресу обумовлюють необхідність системного вдосконалення механізмів психологічного забезпечення та відновлення особового складу [1; 2; 7].

Традиційні підходи до психологічної підтримки, що застосовуються у військових формуваннях, безумовно залишаються базовими та необхідними, однак сучасна практика свідчить про доцільність доповнення їх інноваційними та міждисциплінарними методами [2; 7]. Особливої актуальності набувають засоби, здатні забезпечувати м'який, ненав'язливий та водночас ефективний психоемоційний вплив, спрямований на зниження рівня тривожності, стабілізацію емоційного стану та підвищення адаптаційних можливостей військовослужбовців [1; 2]. У цьому контексті каністерапія розглядається як

перспективний допоміжний інструмент, що поєднує потенціал службової кінології та сучасних реабілітаційних технологій [3; 9].

Каністерапія, як різновид анімалотерапії, базується на цілеспрямованій взаємодії людини із спеціально відібраними та підготовленими собаками [3; 4]. На відміну від традиційного використання службових собак у системі НГУ, де їх функціональне призначення зосереджене на виконанні оперативно-службових та бойових завдань, каністерапія передбачає гуманітарний та психокорекційний вектор застосування тварин [3; 6]. Такий підхід дозволяє розширити уявлення про функціональні можливості кінологічних підрозділів, інтегруючи їх ресурс у систему психологічного забезпечення та реабілітації особового складу [6; 7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність дослідження каністерапії у військовому середовищі обумовлюється зростанням психоемоційних навантажень на військовослужбовців, особливо в умовах тривалого збройного протистояння [1; 7]. Психологічні наслідки бойового стресу, адаптаційні труднощі після виконання завдань у районах ведення бойових дій, а також потреба у підтриманні належного морально-психологічного стану особового складу вимагають пошуку додаткових ефективних методів впливу [1; 2; 7]. При цьому особливого значення набувають безпечні, ресурсно-орієнтовані та психопрофілактичні інструменти, що можуть бути органічно інтегровані у відомчу систему забезпечення [2; 7].

У наукових дослідженнях, присвячених проблематиці анімалотерапії, доведено, що взаємодія людини із собакою здатна чинити позитивний психофізіологічний ефект, який проявляється у зниженні рівня стресу, нормалізації емоційного стану, покращенні соціальної активності та формуванні позитивного психологічного фону [3; 8; 9]. Контакт із твариною активізує механізми емоційної регуляції, сприяє зменшенню проявів тривожності та напруження, а також позитивно впливає на мотиваційну та комунікативну сферу особистості [3; 8]. Водночас, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у галузі психології та медицини, питання системного впровадження каністерапії у практику військових формувань, зокрема у діяльність кінологічних підрозділів НГУ, залишаються недостатньо дослідженими [6; 7].

Специфіка військової служби, особливості організації службово-бойової діяльності, підвищені вимоги до безпеки та дисципліни, а також функціональна спрямованість службових собак потребують окремого науково-методичного обґрунтування можливостей та умов використання каністерапії у відомчому середовищі [6; 7]. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу потенціалу службових собак як засобу психоемоційної підтримки, визначення критеріїв їх придатності до терапевтичної роботи та розроблення організаційних підходів до інтеграції каністерапії у систему психологічного забезпечення НГУ [3; 6; 7].

Таким чином, дослідження каністерапії у контексті діяльності Національної гвардії України є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірах, оскільки відкриває можливості для розширення інструментарію

психологічної підтримки та підвищення ефективності реабілітаційних заходів щодо особового складу [2; 7; 9].

Огляд наукових джерел з проблематики анімал-асистованих інтервенцій (ААІ), зокрема каністерапії, засвідчує сталу тенденцію до розширення доказової бази щодо її ефективності у сфері психічного здоров'я та реабілітації осіб, які зазнали впливу інтенсивних стресорів [3; 9]. У працях із клінічної психології, психіатрії та реабілітаційної медицини каністерапію найчастіше описують як структуровану форму взаємодії людини з собакою, що здійснюється за визначеним протоколом та під контролем фахівця і спрямована на досягнення конкретних психокорекційних/реабілітаційних цілей [3; 4]. Систематизація цих підходів дозволяє виокремити дві ключові лінії досліджень: вивчення психофізіологічних та психологічних механізмів впливу взаємодії з собакою та оцінювання організаційних моделей та умов, за яких інтервенція є безпечною, керованою і відтворюваною [3; 4; 9].

У межах першої лінії дослідники пояснюють позитивний ефект каністерапії поєднанням біопсихосоціальних механізмів. По-перше, підкреслюється роль емоційної регуляції: контакт із собакою знижує інтенсивність негативного афекту, полегшує переживання тривоги та напруження, сприяє формуванню суб'єктивного відчуття підтримки й безпеки [3; 8]. По-друге, у фокусі уваги перебуває сенсорна складова (тактильна та пропріоцептивна стимуляція), що асоціюється з ефектом «заспокоєння» і підвищенням здатності до самоконтролю [3]. По-третє, вказується на соціально-поведінкові механізми: собака виступає «соціальним каталізатором», спрощує ініціювання комунікації, знижує бар'єри недовіри та сприяє відновленню соціальної активності [8]. Окремі публікації звертають увагу на те, що для груп з досвідом бойових травматичних подій каністерапевтична взаємодія може мати додаткову цінність як безпечний формат «контакту без оцінювання», який підсилює готовність до участі в інших психореабілітаційних заходах [8; 9].

Друга лінія досліджень — організаційно-методична — акцентує, що каністерапія демонструє найкращі результати за умови стандартизованого планування та чіткої ролі кожного учасника процесу [3; 9]. У публікаціях наголошується на принциповій відмінності між «довільним спілкуванням з собакою» та терапевтичною інтервенцією: каністерапія потребує визначення показань/обмежень, формулювання цілей (коротко- і середньострокових), вибору форми роботи (індивідуальна/групова), критеріїв оцінювання динаміки та процедур безпеки [3; 4; 9]. Важливо, що собака має бути не лише соціально надійною, а й підготовленою до типових подразників терапевтичного середовища (неочікувані рухи, нестандартні звуки, медичне обладнання, емоційні реакції людини) [3; 6]. У сучасних підходах також підкреслюється необхідність контролю навантаження тварини та моніторингу її добробуту як критичної умови сталості програми [3; 5; 6].

В контексті сил безпеки та оборони, наукові огляди та прикладні публікації (військова психологія, кризова допомога, реабілітація) пропонують розглядати

каністерапію як допоміжний компонент багаторівневої системи психологічного забезпечення, а не як автономний засіб «лікування» [2; 7; 9]. Для військового середовища особливо значущими є такі ефекти, як зниження гострої напруги після виконання завдань, покращення сну та відновлюваності, підвищення прихильності до реабілітаційних програм, а також профілактика емоційного вигорання в підрозділах із тривалими бойовими навантаженнями [1; 2; 7; 8; 9]. Окремо підкреслюється, що каністерапевтичні практики можуть бути корисними на етапах психологічної декомпресії, реадаптації, у стаціонарній та амбулаторній реабілітації, а також у програмах підтримки сімей військовослужбовців — за умови відповідної регламентації [2; 3; 7; 9].

Для Національної гвардії України актуальність проблематики посилюється тим, що НГУ має розвинену систему службової кінології та водночас виконує широкий спектр завдань у високостресових умовах [6; 7]. Це створює передумови для практикоорієнтованої інтеграції каністерапії як спеціалізованого напрямку діяльності, що базується на ресурсах кінологічних підрозділів, але реалізується у тісній координації з психологічною та медичною службами [2; 6; 7]. Аналіз публікацій дозволяє сформулювати ключові організаційно-методичні положення, релевантні для НГУ [3; 4; 6; 7; 9]:

Модель міжслужбової взаємодії. Каністерапія у військовій організації має здійснюватися командно-управлінським рішенням і функціонувати як узгоджений процес: психолог визначає запит, протипоказання та цілі, кінолог забезпечує керованість і безпеку взаємодії, медичний персонал (за потребою) контролює соматичні ризики [2; 3; 6; 7].

Відбір і допуск собак. Не всі службові собаки придатні для терапевтичних контактів; необхідні стандартизовані критерії оцінювання (соціальна надійність, стресостійкість, толерантність до доторку, прогнозованість реакцій) та ветеринарний допуск [3; 4; 6]. Визначальними умовами допуску тварини до каністерапевтичної взаємодії є поведінкова стабільність, відсутність виражених страхових або агресивних реакцій, здатність до контрольованої соціальної поведінки та відповідність ветеринарно-санітарним вимогам [3; 5; 6].

1. Протоколювання та оцінювання результатів. Дослідження у сфері анімал-асистованих інтервенцій підкреслюють доцільність системного документування каністерапевтичних сесій, що забезпечує керованість, відтворюваність та можливість об'єктивного аналізу ефективності втручань [3; 4; 9]. Ведення коротких протоколів занять (визначення цілі, формату взаємодії, тривалості, фіксація поведінкових та емоційних реакцій людини і собаки, формулювання подальших рекомендацій) дозволяє стандартизувати процедури та мінімізувати суб'єктивізм у оцінюванні результатів [2; 3].

Для моніторингу динаміки психоемоційного стану військовослужбовців доцільним є використання простих та оперативних індикаторів, зокрема самооцінки рівня напруги, тривожності, емоційного фону, якості сну та загального самопочуття [1; 2; 9]. Такий підхід відповідає сучасним принципам

психологічного супроводу, за яких оцінювання ефективності інтервенцій має бути регулярним, ненавантажувальним для учасників та придатним до застосування у службовому середовищі [2; 7].

2. Безпека та ризик-менеджмент. Наукові та прикладні публікації з проблематики анімал-асистованих інтервенцій акцентують увагу на необхідності системного врахування потенційних ризиків, пов'язаних із залученням собак до терапевтичної взаємодії [3; 4; 9]. До найбільш поширених факторів ризику належать індивідуальні алергічні реакції учасників, наявність кінофобії, можливі загострення психоемоційних або психічних станів, перевтома чи стрес тварини, а також порушення встановлених правил поведінки із службовою собакою [1; 3; 8].

У сучасних методичних підходах підкреслюється, що профілактика зазначених ризиків повинна мати комплексний та регламентований характер. Зокрема, до базових превентивних заходів відносять попередній скринінг учасників каністерапевтичних занять, проведення обов'язкового інструктажу щодо правил взаємодії з твариною, контроль просторової дистанції та поведінки під час сесії, наявність чітко визначених алгоритмів припинення заняття або евакуації у разі виникнення небажаних реакцій, а також дотримання ветеринарно-санітарних і гігієнічних вимог [3; 5; 6; 9].

Для умов військового середовища питання безпеки набувають особливої ваги, оскільки будь-які організаційні або поведінкові відхилення можуть створювати додаткові психоемоційні навантаження як для особового складу, так і для службових собак. У зв'язку з цим ризик-менеджмент у каністерапії має розглядатися як обов'язковий елемент методичного та організаційного забезпечення, що передбачає постійний контроль стану учасників і тварин, прогнозування можливих ускладнень та своєчасну корекцію умов проведення занять [6; 7].

3. *Підготовка персоналу.* Ефективність каністерапевтичних програм безпосередньо пов'язується з наявністю підготовлених фахівців, здатних забезпечити методичну обґрунтованість, безпеку та прогнозованість терапевтичної взаємодії [3; 4; 9]. У наукових джерелах підкреслюється, що залучення службових собак до реабілітаційних заходів потребує не лише відповідної підготовки тварин, але й формування спеціалізованих професійних компетенцій у персоналу, який бере участь у реалізації таких програм [2; 3].

До ключових вимог відносять підготовку кінологів, які повинні володіти навичками роботи в умовах терапевтичного або реабілітаційного середовища, розуміти особливості психоемоційних станів військовослужбовців, дотримуватися алгоритмів безпечної взаємодії та контролювати поведінку службової собаки в нестандартних ситуаціях [3; 6]. Водночас психологи мають володіти методикою постановки терапевтичних цілей, організації структури занять, інтерпретації поведінкових та емоційних реакцій учасників, а також оцінювання ефективності проведених інтервенцій [1; 2; 3].

Міждисциплінарний характер каністерапії зумовлює необхідність узгодженої підготовки персоналу, що передбачає формування спільного розуміння завдань, процедур безпеки та принципів організації занять. Такий підхід забезпечує цілісність терапевтичного процесу, знижує ймовірність помилок у взаємодії та підвищує стабільність очікуваних психокорекційних ефектів у військовому середовищі [6; 7; 9].

4. *Постановка терапевтичних цілей і ведення інтервенцій.* У сучасних наукових підходах наголошується, що результативність каністерапії визначається не лише характеристиками залучених собак, але й рівнем професійної підготовки фахівців, які організовують та реалізують терапевтичну взаємодію [3; 4; 9]. Ключового значення набувають компетентності персоналу у сфері постановки терапевтичних цілей, вибору адекватних форм і методів роботи, а також забезпечення керованості та безпечності інтервенцій [2; 3].

Психологічний супровід каністерапевтичних заходів передбачає чітке визначення очікуваних психокорекційних або психопрофілактичних ефектів, урахування індивідуальних особливостей військовослужбовців та систематичне оцінювання динаміки їх психоемоційного стану [1; 2]. Ведення інтервенцій має здійснюватися з дотриманням принципів наукової обґрунтованості, етичності та міждисциплінарної узгодженості, що забезпечує стабільність та прогнозованість результатів у реабілітаційному середовищі [3; 7; 9].

Таким чином, аналіз останніх досліджень та публікацій підтверджує науково обґрунтовану доцільність використання каністерапії як допоміжного інструменту у системі психологічного забезпечення військовослужбовців [3; 8; 9]. Водночас для впровадження у практику НГУ ключовими є не лише загальні твердження про «користь взаємодії з собакою», а й чітко визначені організаційно-методичні рамки: критерії відбору собак, підготовка персоналу, протоколи безпеки, механізми координації та оцінювання результатів [2; 6; 7; 9]. Ці складові створюють підґрунтя для переходу від поодиноких ініціатив до системної, керованої та відтворюваної практики в підрозділах Національної гвардії України [9].

Метою наших досліджень було дослідити ефективність використання кінологічних підрозділів Національної гвардії України в напрямку реабілітаційних та терапевтичних заходів у медичних установах та реабілітаційних центрах України.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводились в умовах медичного центру «Nova clinic» (м. Дніпро). У дослідженні взяли участь 10 військовослужбовців Національної гвардії України віком від 24 до 46 років, які проходили курс психологічної та фізичної реабілітації після виконання службово-бойових завдань, а також 7 службових собак порід німецька та бельгійська вівчарки, попередньо підготовлених до участі в терапевтичних заходах. Предмет досліджень – психологічний стан та фізіологічні показники

пацієнтів, а також психологічний стан та фізіологічні показники собак-каністерапевтів.

Методологічну основу дослідження сформовано з урахуванням специфіки службово-бойової діяльності Національної гвардії України та особливостей функціонування кінологічних підрозділів у структурі сил безпеки і оборони. Дослідження базується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних методів, що дозволило комплексно оцінити потенціал каністерапії як допоміжного інструменту психологічного забезпечення та реабілітації військовослужбовців.

У процесі роботи використано такі загальнонаукові методи:

- теоретичний аналіз – для вивчення наукових підходів до анімалотерапії, психологічної реабілітації та застосування службових собак у гуманітарних практиках;
- узагальнення та систематизація – з метою структурування наявних даних щодо психоемоційного впливу взаємодії людини із собакою;
- порівняльний аналіз – для зіставлення традиційних напрямів використання службових собак із терапевтичними формами взаємодії;
- інтерпретація наукових та прикладних джерел – для адаптації існуючих теоретичних положень до умов діяльності НГУ.

Емпіричну складову дослідження зорієнтовано на практичні аспекти функціонування кінологічного забезпечення у військовому середовищі. В якості матеріалів дослідження використано:

- результати спостережень за поведінкою службових собак у процесі взаємодії з особовим складом;
- узагальнені дані щодо психоемоційних реакцій військовослужбовців у стресогенних умовах;
- досвід організації заходів психологічної підтримки у військових колективах;
- нормативно-методичні положення, що регламентують утримання, підготовку та використання службових собак.

Важливим методичним принципом став міждисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію положень військової психології, службової кінології, етології та реабілітаційних практик. Такий підхід дозволив розглядати каністерапію не лише як психокорекційний інструмент, але й як елемент системи морально-психологічного забезпечення військової діяльності.

З метою врахування особливостей службового середовища застосовано:

- структурно-функціональний метод – для визначення місця каністерапії у системі забезпечення діяльності кінологічних підрозділів;
- поведінковий аналіз – для оцінювання придатності службових собак до терапевтичної взаємодії;
- експертне узагальнення практичного досвіду – із залученням фахівців кінологічного та психологічного профілю;
- контекстний аналіз службової діяльності – для адаптації терапевтичних методик до умов військової служби.

Дослідження має теоретико-прикладний характер і спрямоване на формування науково обґрунтованих підходів до можливого використання каністерапії у практиці Національної гвардії України. Обрані методи забезпечили можливість комплексного розгляду проблематики, врахування як поведінкових характеристик службових собак, так і психологічних особливостей військовослужбовців.

Практика застосування кінологічними підрозділами службових собак з метою реабілітації військовослужбовців запроваджена в Україні з 2023 року. Подібні заходи застосовують у реабілітаційних центрах міст Суми, Шостка, Дніпро, Харків. Відвідування цих закладів відбувається раз на тиждень. Програма анімалотерапії включає два блоки: візуальний (пацієнти спостерігають за роботою собак та кінологів) (рис. 1) та тактильний (безпосередній контакт пацієнтів зі службовими собаками) (рис. 2).

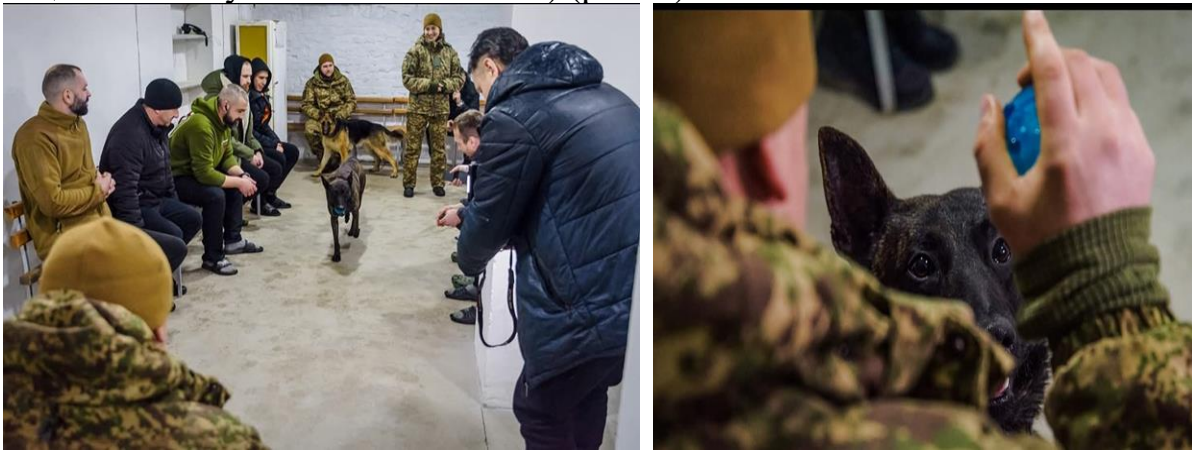

Рис. 1. Візуальний блок сеанса каністерапії: спостереження за роботою службових собак (фото авторське)

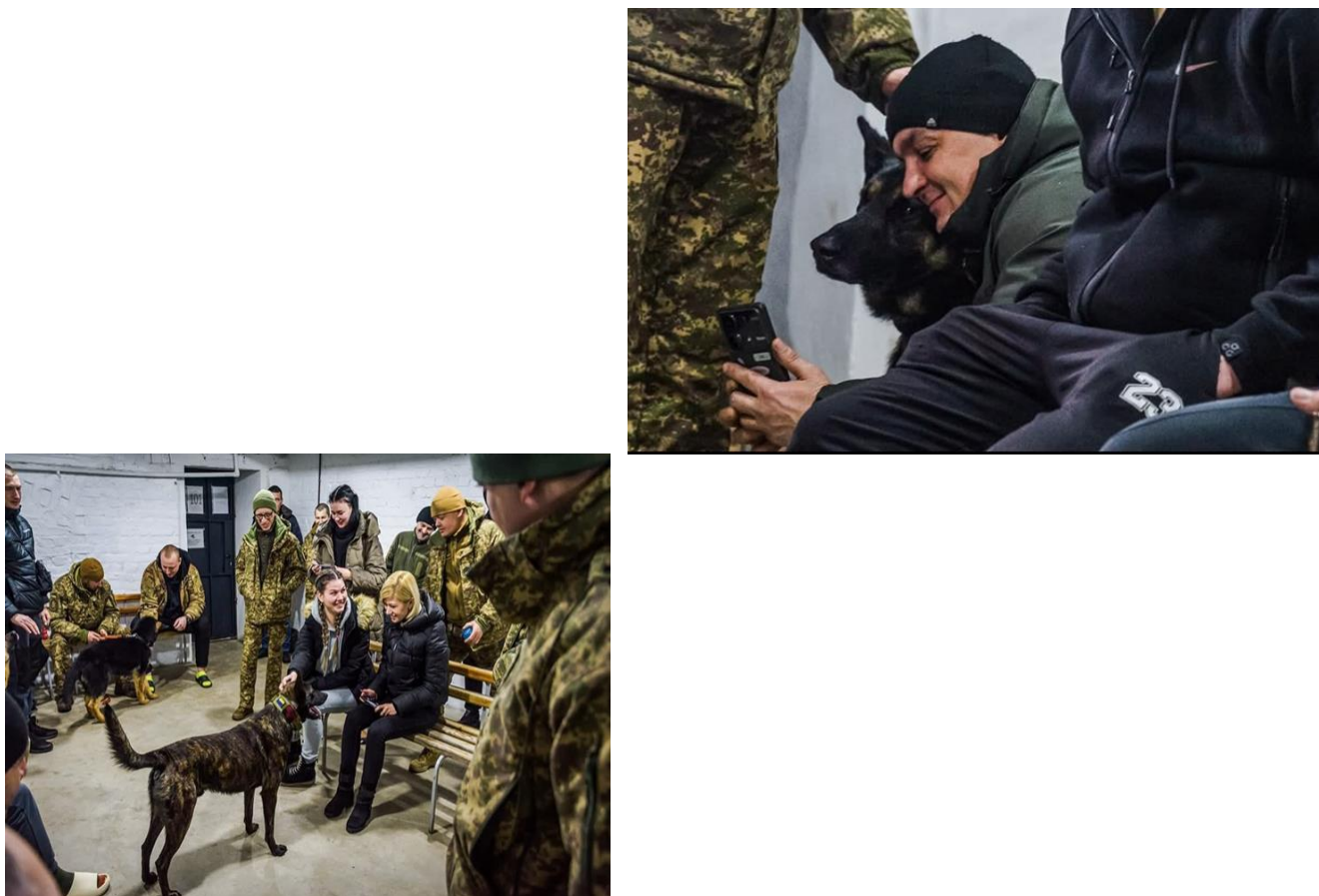

Рис. 2. Тактильний блок сеанса каністерапії: безпосередній контакт із собаками (фото авторське)

Проведений теоретично-прикладний аналіз можливостей використання каністерапії у системі психологічного забезпечення Національної гвардії України дозволив встановити її потенційну ефективність як допоміжного інструменту впливу на психоемоційний стан військовослужбовців. Отримані результати свідчать, що систематична та методично контрольована взаємодія особового складу зі службовими собаками здатна формувати низку позитивних психологічних ефектів, які мають практичне значення для службово-бойової діяльності та реабілітаційних процесів.

Зокрема, визначено, що одним із найбільш виражених ефектів каністерапії є зниження психоемоційної напруги, яке проявляється у зменшенні суб'єктивного відчуття тривожності, внутрішнього дискомфорту та нервово-психічного перевантаження. Такий результат обумовлюється природними механізмами емоційного реагування людини на контакт із твариною, що супроводжується формуванням позитивних емоційних переживань та зниженням рівня стресових реакцій.

Важливим наслідком взаємодії із собакою є також стабілізація емоційного стану військовослужбовців. Участь у каністерапевтичних заходах сприяє вирівнюванню емоційного фону, зменшенню проявів дратівливості, емоційної лабільності та напруженості. Для військового середовища цей аспект має особливе значення, оскільки стабільність емоційних реакцій безпосередньо

впливає на якість прийняття рішень, міжособистісну взаємодію та ефективність виконання завдань.

Під час проведення сеансу каністерапії було досліджено динаміку артеріального тиску у пацієнтів медичного центру. Слід зазначити, що для участі в дослідженні було обрано військовослужбовців, у яких спостерігався стан тривожності, емоційного збудження та нервової напруги, внаслідок чого артеріальний тиск був стабільно підвищеним. При дослідженні динаміки артеріального тиску пацієнтів під час сеансу каністерапії отримано наступні дані (табл. № 1).

Як свідчать дані таблиці 1, показники систолічного/діастолічного артеріального тиску військовослужбовців під час сеансу каністерапії після першого (візуального) блоку знизились у всіх учасників експерименту в середньому на 4,8/3,4, а після другого (тактильного) блоку – на 5,4/2,6 у порівнянні з показниками після першого блоку та на 10,2/6,0 у порівнянні з показниками на початок експерименту та максимально наблизились до норми. Під час експерименту спостерігалось формування сприятливого психологічного фону, а саме: підвищення загального рівня психологічного комфорту, покращення настрою та зменшення проявів емоційного виснаження. Такий ефект є особливо актуальним для військовослужбовців, які тривалий час перебувають у напружених або стресогенних умовах службово-бойової діяльності.

Таблиця 1

Динаміка артеріального тиску пацієнтів під час сеансу каністерапії

№з/п	Вік, років	Показники тиску		
		на початку сеансу	після 1 блоку	після 2 блоку
1	26	142/88	136/84	130/82
2	34	138/86	134/82	128/80
3	29	140/90	135/86	129/82
4	41	146/92	140/88	134/84
5	37	135/84	131/82	126/80
6	24	132/82	128/80	124/78
7	46	148/94	142/90	136/86
8	39	139/87	134/84	129/82
9	31	136/85	132/82	127/80
10	28	134/84	130/80	125/78
В середньому		139,0±1,63/87,2±1,21	134,2±1,37/83,8/1,05	128,8±1,2/81,2±0,8

Також виявлено, що взаємодія із собакою сприяє активізації комунікативної поведінки. Присутність тварини у процесі психологічної роботи виступає своєрідним соціальним каталізатором, що полегшує встановлення

контактів, знижує психологічні бар'єри у спілкуванні та стимулює міжособистісну взаємодію. У військових колективах це може сприяти покращенню соціально-психологічного клімату та підвищенню згуртованості підрозділів.

Окремо слід відзначити ефект підвищення мотивації до відновлення та реабілітації, який проявляється у зростанні зацікавленості військовослужбовців у терапевтичних та реабілітаційних заходах. Позитивні емоційні переживання, пов'язані з контактом із собакою, формують додатковий ресурс психічної активності, що має важливе значення у процесах психологічної адаптації та відновлення після впливу травматичних чинників.

Результати та їх обговорення. Результати дослідження підтверджують, що ключовою умовою ефективності каністерапії у системі НГУ є правильний відбір службових собак, придатних до терапевтичної роботи. Визначальними характеристиками виступають врівноваженість поведінки, відсутність агресивних або боязких реакцій, стійкість до зовнішніх подразників та високий рівень керованості. Встановлено, що саме поведінкова стабільність собаки є критичним фактором безпеки та прогнозованості терапевтичного процесу.

В результаті досліджень динаміки пульсу службових собак отримали наступні дані (табл. № 2).

Як свідчать дані таблиці 2, частота серцевих скорочень службових собак на початку сеансу каністерапії становила в середньому 110,7 уд/хв, тоді як у стані спокою вона дорівнює 60-90 уд/хв, що може бути пов'язане із дорогою. Після першого блоку спостерігалось незначне підвищення ЧСС, що також, вірогідно, пов'язане з фізичним та психічним навантаженням під час виконання команд. Але вже після другого блоку спостерігали помітне зниження ЧСС, тобто відбувається адаптаційна стабілізація. Отже, можна констатувати, що тактильний контакт з пацієнтами сприяє активації парасимпатичної регуляції.

Таблиця 2

Динаміка частоти серцевих скорочень службових собак під час сеансу каністерапії

№з/п	Вік, років	Показники тиску		
		на початку сеансу	після 1 блоку	після 2 блоку
1	3	120	122.5	90
2	4	130	130	95
3	5	100	105	80
4	6	105	107.5	78
5	4	110	112.5	85
6	7	95	100	75
7	5	115	117.5	88
В середньому		110,7±11,2	113,6±9,7	84,4±6,6

Водночас підготовка собак для каністерапії повинна враховувати специфіку умов, у яких проводяться заняття. До таких умов належать

нестандартні сенсорні подразники, медичне обладнання, особливості поведінки та емоційного стану військовослужбовців. Підготовчий процес має бути спрямований на формування стійких моделей соціально орієнтованої поведінки, толерантності до тактильного контакту та адаптивності до змін середовища.

Встановлено, що застосування каністерапії у військовому середовищі має низку характерних особливостей. Службові собаки сприймаються особовим складом не лише як тварини, а і як елемент професійної діяльності, що істотно підвищує рівень довіри та психологічного прийняття. Такий феномен сприяє більш ефективному встановленню емоційного контакту та підсилює терапевтичний ефект взаємодії.

Разом із тим результати дослідження свідчать про необхідність чіткої регламентації організаційних процедур каністерапії у НГУ. Це передбачає визначення функціональних обов'язків кінологів, психологів та медичних працівників, дотримання вимог безпеки, ветеринарно-санітарного контролю та недопущення факторів ризику як для особового складу, так і для собак.

Особливу увагу приділено питанню фізіологічного та психоемоційного навантаження на собак. Встановлено, що терапевтична діяльність, незважаючи на її гуманітарну спрямованість, може виступати стресогенним чинником для неспідготовленої тварини. У зв'язку з 249ighligh'язковою умовою є контроль тривалості занять, режимів роботи та відпочинку, а також моніторинг поведінкових і фізіологічних показників собаки.

Пропозиції та напрями для подальших досліджень. Таким чином, отримані результати дозволяють розглядати каністерапію як перспективний напрям удосконалення системи психологічного забезпечення та реабілітації військовослужбовців НГУ за умови її науково-методичного, організаційного та нормативного забезпечення.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних підходів та практичних аспектів використання службових собак у реабілітаційних заходах дозволяє сформулювати низку узагальнених положень, що мають значення для системи Національної гвардії України.

Каністерапія у військовому середовищі може розглядатися як науково обґрунтований та практично доцільний допоміжний метод психологічної підтримки військовослужбовців. Її застосування сприяє зниженню психоемоційної напруги, стабілізації артеріального тиску, формуванню позитивного психологічного фону та покращенню адаптаційних механізмів особистості. Особливої актуальності цей напрям набуває в умовах тривалого впливу бойових стрес-факторів.

Результативність каністерапії безпосередньо залежить від якості відбору та підготовки службових собак. Визначальними чинниками придатності собак є врівноваженість нервової діяльності, стресостійкість, прогнозованість поведінки та висока керованість. Доведено, що для підготовлених собак сеанси каністерапії сприяють стабілізації частоти серцевих скорочень.

Інституціоналізація каністерапії у системі НГУ повинна здійснюватися у межах комплексних програм психологічного забезпечення та морально-психологічної підтримки особового складу.

Організація заходів каністерапії потребує обов'язкового дотримання ветеринарно-санітарних та безпекових вимог. Контроль стану тварин і регламентація режимів їх використання є необхідними умовами ефективності та безпечності терапевтичного процесу.

У цілому каністерапія становить перспективний напрям розвитку функціональних можливостей службової кінології НГУ та відповідає сучасним тенденціям удосконалення системи психологічного забезпечення військової діяльності.

Автори підтверджують відсутність потенційного чи наявного конфлікту інтересів, який міг би вплинути на результати дослідження та публікації

Список використаної літератури

5. Бойко А. (2024). Психологічні особливості перебування особистості в екстремальних умовах. *Наукові інновації та передові технології*, 10 (38). С. 806–818. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10\(38\)-806-818](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10(38)-806-818)
6. Корнієнко В. В., Шевяков О. В., Сергієні О. В. Соціальнопсихологічна реабілітація особистості: навч. Посібник. Дніпро : ДДУВС, 2023. 56 с.
7. Fine, A. H. (2019). *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (5th ed.). San Diego: Academic Press.
8. Kruger, K. A., & Serpell, J. A. (2019). Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. In: Fine A. H. (Ed.). *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (pp. 21-38). San Diego: Academic Press.
9. *Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин.* (2025). Закон України № 4718-IX від 16.12.2025. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#>
10. *Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України* (2014). Наказ МВС від 05.08.2014 № 772. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>
11. Сподар, Я. Б. (Ред.). 2021. Бойові документи морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України: навч. Посіб. Харків: НА НГУ. Взято з <https://repository.nangu.uk/handle/123456789/485>
12. Friedmann, E., Son, H., & Saleem, M. (2015). The animal-human bond: Health and wellness. In A. H. Fine (Ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (4th ed., pp. 73–88). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801292-5.00007-9>
13. Kamioka, H., Okada, S., Tsutani, K., Park, H., Okuizumi, H., Handa, S. ... Mutoh, Y. (2014). Effectiveness of animal-assisted therapy: A systematic review of randomized controlled trials. *Complementary Therapies in Medicine*, 22 (2), 371-390. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK241827/>.

Anatoliy Sabodash,

Lecturer Department of State Security

National Academy of the National Guard of Ukraine, Kharkiv,

ORCID ID: 0009-0001-0267-6405

e-mail: aasabodash@gmail.com

Ihor Nikolenko,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Genetics, Breeding and Feeding of Farm Animals,
Odesa State Agrarian University, Odesa,
ORCID ID: 0000-0002-8581-4569
e-mail: igor.nikolenko.87@ukr.net

Svitlana Kosenko,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Technologies for the production and processing of livestock products,
Odesa State Agrarian University, Odesa,
ORCID ID: 0000-0002-2946-6010
e-mail: kosenkosu@ukr.net

Oleh Holovan,

Candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of State Security,
National Academy of the National Guard of Ukraine, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7290-8021
e-mail: oleggolovan@ukr.net

Denys Skoryk,

Lecturer at the Department of State Security,
National Academy of the National Guard of Ukraine, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0007-3171-2069
email: skorikdenis229@gmail.com

***CANINE-ASSISTED THERAPY AS AN ELEMENT OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT
AND REHABILITATION OF SERVICEMEMBERS IN THE SYSTEM OF THE NATIONAL
GUARD OF UKRAINE***

Abstract

The article presents a comprehensive scientific and methodological analysis of canine-assisted therapy as an auxiliary area of functional use of service dogs within the system of psychological support and rehabilitation of servicemembers of the National Guard of Ukraine. The theoretical prerequisites for integrating canine-assisted therapy into the departmental practice of the security and defence forces are revealed, taking into account the specific nature of service and combat activities, the high intensity of psycho-emotional stress, and the peculiarities of adaptation processes among personnel under conditions of prolonged stress exposure.

The psycho-emotional and psychophysiological mechanisms of the positive impact of human–dog interaction are substantiated, in particular the effects of emotional stabilization, reduction of anxiety levels, normalization of the functional state of the nervous system, and enhancement of the adaptive capabilities of servicemembers. The role of the service dog is defined as a specific socio-psychological factor capable of serving as an element of emotional support, a catalyst for communicative activity, and a factor in creating a positive psychological atmosphere within the rehabilitation environment.

Special attention is paid to the criteria for selecting service dogs for therapeutic interaction, including behavioural, psychophysiological, and veterinary-sanitary indicators [3; 6]. The requirements for the special training of dogs are systematized, providing for the formation of stable models of balanced, predictable, and socially oriented behaviour under conditions of increased

variability of external stimuli. The organizational foundations for the use of canine-assisted therapy in units of the National Guard of Ukraine are outlined, in particular the principles of interdisciplinary cooperation between canine, psychological, and medical services.

The safety and ethical aspects of using service dogs in rehabilitation activities are highlighted, with emphasis placed on the need to comply with regulated workload regimes, monitor the functional state of animals, and ensure the safety of all participants in the therapeutic process. The article proves the prospects of canine-assisted therapy as a component of comprehensive programs for psychological recovery and readaptation of servicemembers after exposure to combat stress factors, which corresponds to modern approaches to improving the system of moral and psychological support in military formations.

Keywords: canine-assisted therapy, service dogs, psychological support, rehabilitation, servicemembers, stress, National Guard of Ukraine.

References

14. Boiko A. (2024). Psykholohichni osoblyvosti perebuvannia osobystosti v ekstremalnykh umovakh. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii, 10 (38). S. 806–818. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10\(38\)-806-818](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10(38)-806-818)
- (Boiko, A. (2024). Psychological characteristics of individuals in extreme conditions. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 10 (38). P. 806–818. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10\(38\)-806-818](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10(38)-806-818))
15. Kornienko V. V., Sheviakov O. V., Serhiien O. V. Sotsialnopsykholohichna reabilitatsiia osobystosti: navch. Posibnyk. Dnipro : DDUVS, 2023. 56 s.
- (Kornienko V. V., Shevyakov O. V., Sergienko O. V. Social and Psychological Rehabilitation of the Individual: a study guide. Dnipro: DSUIA, 2023. 56 p.)
3. Fine, A. H. (2019). *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (5th ed.). San Diego: Academic Press.
4. Kruger, K. A., & Serpell, J. A. (2019). Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. In: Fine A. H. (Ed.). *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (pp. 21-38). San Diego: Academic Press.
5. Pro veterynarnu medytsynu ta blahopoluchchia tvaryn. (2025). Zakon Ukrainy № 4718-IX vid 16.12.2025. Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20>
- (*On Veterinary Medicine and Animal Welfare*. (2025). Law of Ukraine No. 4718-IX of 16 December 2025. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20>)
16. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii sluzhbovoi kinolohii v Natsionalnii hvardii Ukrainy (2014). Nakaz MVS vid 05.08.2014 № 772. Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>
- (*On the Approval of the Instructions on the Organisation of Service Dog Handling in the National Guard of Ukraine* (2014). Order MI of 05.08.2014 № 772. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>)
17. Spodar, Ya. B. (Red.). 2021. Boiovi dokumenty moralno-psykholohichnoho zabezpechennia vykonannia sluzhbovo-boiovykh zavdan sylamy Natsionalnoi hvardii Ukrainy: navch. Posib. Kharkiv: NA NHU. Vziato z <https://repository.nangu.uk/handle/123456789/485>
- (Spodar, Y. B. (Ed.). 2021. Operational documents on the psychological and moral support for the execution of operational and combat tasks by the forces of the National Guard of Ukraine: a study guide. Kharkiv: NA NGU. Retrieved from <https://repository.nangu.uk/handle/123456789/485>)
8. Friedmann, E., Son, H., & Saleem, M. (2015). The animal-human bond: Health and wellness. In A. H. Fine (Ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions* (4th ed., pp. 73–88). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801292-5.00007-9>

9. Kamioka, H., Okada, S., Tsutani, K., Park, H., Okuizumi, H., Handa, S. ... Mutoh, Y. (2014). Effectiveness of animal-assisted therapy: A systematic review of randomized controlled trials. *Complementary Therapies in Medicine*, 22 (2), 371-390. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK241827/> .

Стаття надійшла до редакції 15.07.2026
Стаття пройшла рецензування 19.08.2026
Стаття опублікована 30.09.2026